

34 / Z RAPORU

**MURAT
YÜLEK**

PROF. DR. MURAT YÜLEK

OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

Ahilik "kendini düzenleyen ve denetleyen" bir üretim sistemi idi. Yani devletin düzenleme ve denetimlerine tabi olmayan kendi kendini düzenleyen ve denetleyen üreticiler...

Eğitim, sanayileşme, ahilik ve Prusya üzerine

Ahilik sistemi 13. yüzyılda Anadolu'da kuruldu. Bizans İmparatorluğu o dönemde Anadolu'nun idaresinden çekilmekte ve idare Selçuklu İmparatorluğu'na geçmekteydi. 12. yüzyıl'da Selçuklular Anadolu'da "Selçuklu Barışını" kurmuş ve Anadolu'nun hatırı sayılır bir alanında iktisadi kalkınma ve ticari gelişim sürecini başlatmışlardı. Bununla birlikte 1243 Köse Dağ yenilgisiyle birlikte Selçuklular idareyi fiilen kaybetme sürecine de girdiler.

Selçuklu döneminde göçebe Türkmenler ile yerleşikler arasında ekonomik bir çatışma vardı. Bir kere, yerleşikler temelde tarımla uğraşırken göçebe hareketleri tarlalardaki zirai ürünlere zarar veriyordu. Tarıma dayalı Anadolu ekonomisi o yüzden göçebe hareketlerinden zarar görüyordu. Öte yandan iç ve uluslararası ticaret de Anadolu açısından bir gelir kaynağıydı. Bu alanda Selçuklular Anadolu ekonomisine önemli bir kalkınma hareketi getirmişti. Kuzeyde Sinop, güneyde Alanya ve Antalya gibi şehirlerin fethedilerek, geliştirilerek ticari zemin denizlere uzatılmış, kervansarayların yapılmasıyla, denizlere kadar uzanan uluslararası kara ticareti tekrar canlandırılmıştı.

Birincisi Bizans döneminde ihmal edilen Anadolu ekonomisinin geliştirilmesinde iki eksik kalmıştı. Birincisi azalan nüfustu. Tarım üretiminde Bizans tarım politikaları düşen nüfusla birleşince yeni tarım alanları açılmıyor, tarım üretimi düşüyor ya da artmıyordu. İkincisi ise sınai üretimdi. Sınai üretime ilgisizlik, sınai girişimci ve çalışanların hem kemmiyet hem de keyfiyet olarak düşmesi sadece sanayi değil hizmetler sektörünü de zayıflatıyordu. İşte ahilik bu noktada çok kritik bir rol oynadı. Selçuklu politikası ahiliği destekleyerek hem sanayi sektörünü geliştirdi hem de göçmen nüfusun yerleşik hayata geçmesine zemine oluşturdu. Bu açıdan, Ahilik, Selçuklu Barışı döneminde Anadolu ekonomisinin kalkınmasında önemli rol oynadı.

Ahilik aynı zamanda genel bir eğitim sistemi değildi. Aile, çocuğunu 6-9 yaş aralığında bir ustaya çırak olarak verirdi. Usta, kabul ettiği çırakların kariyer gelişimleriyle birlikte, "usta-çırak" ilişkisi deyiminin çağrıştırdığı gibi, ahlaki gelişimlerinde de öğretmen konumundaydı. 4 sene civarında çıraklık yapan çocuk, ustanın kabulüyle kalfalığa terfi ederdi. Kalfalık için çocuğun teknik becerisi kadar, aldığı değerler ve davranış eğitiminin çıktıları da göz önüne alınırdı.

Kalfalıktan sonra, ortalama 3 senelik bir dönemin ardından ustalık imkânı doğdu. Yani, 17-18 yaşlarında, yeterliliğini ispat etmek şartıyla -genç bir usta- olmak mümkündü. Ortalama 7-10 yıllık eğitim ile Pîr ve bir "komisyon" tarafından ustalık payesi verilen genç, artık Anadolu'daki sanayi üretimine katkı vermeye başlayabilirdi. Ustalık için gencin teknik beceri kadar ahlak ("etik"), değerler ve davranış açısından da yetkinlik sahibi olması beklenirdi; yani ahlaklı bir toplumun ahlaklı bir üretim aktörü...

Ahilik "kendini düzenleyen ve denetleyen" bir üretim sistemi idi. Yani devletin düzenleme ve denetimlerine tabi olmayan kendi kendini düzenleyen ve denetleyen üreticiler... Bugünkü tüketici mahkemeleri yerine tüketici, satın aldığı üründen şikâyetini ustaya yapardı. Usta tatmin etmezse, tüketici Pîr'e giderdi. Pîr, üründe üretim hatası olduğunu tespit ederse ürünün tamiri ya da değişimi için ustaya emir verirdi. Eğer bir ustadan fazla şikâyet olursa "pabucu dama atılırdı," yani

kalite standartlarına uymadan üretim yaptığı topluma afişe edilirdi. Bu, usta için ticari ölüm manasına gelirdi. O yüzden ustalar bu riski alamaz, kaliteli üretim yapmak zorunda hissederdiler kendilerini.

Ahilik eğitimi, “dört (kaynak: Alev Alatl) artı iki” prensibini kapsardı: Akıl, Ahlak, Adalet, Adap, Girişimcilik, Yenilikçilik. Ahilik hem toplumsal sorumluluklar ve değerleri hem de bireysel farklılık ve yaratıcılığı öne çıkartırdı:

*Gezdim Halep Şamı,
Eyledim ilmi talep,
Meğer ilim bir hiçmiş,
İlla edep illa edep*

*Ehli diller arasında,
Aradım kıldım talep,
Her hüner makbul imiş,
İlla edep illa edep*

Yunus Emre

*Hak ile sabır dileyip bize gelen bizdendir.
Akıl ve ahlak ile çalışıp bizi geçen bizdendir.
Âhi Evran.*

PRUSYA: ZORUNLU VE ÜCRETSİZ KAMUSAL EĞİTİM

Zorunlu ve ücretsiz kamusal eğitim 18. yüzyılda Prusya’da icat edildi. Anadolu’da temel (sıbyan mektepleri vs.) ve yüksek eğitim (medreseler) büyük ölçüde vakıflar tarafından kurulan kurumlar tarafından yürütülürdü.

18. yüzyılın başlarında Prusya Prensi Friedrich ve oğlu temel eğitimi zorunlu ve ücretsiz hale getirdi. Bu uygulama zamanla Fransa ve ABD’ye sonra da bütün dünyaya yayıldı. Bugün Fabrika Eğitim Modeli adı altında eleştirilen bu modelde, 6 yaşına gelen öğrenciler standart müfredat ve kitaplar ile “standart bireyler” olarak yetiştirilirler. Prusya temel eğitim sistemi; okuma,

matematik, müzik ve dini bilgiler gibi alanları kapsardı. Çocuklar bir sınıfta standart sıralara oturtulur, ders saati boyunca yerlerinde kıpırdamamazlardı. Prusya eğitim sistemi, Prusya’nın tüm Almanya’ya hâkim olmasıyla Alman “İmparatorluğu’nun” doğmasına, sanayileşmesi ve Avrupa’nın ikinci büyük ekonomisi haline gelmesine ve ardından da iki dünya savaşını başlatan güç olmasına ön ayak oldu. Şu anda da küçük bir ülke olan Almanya’nın dünyanın en başarılı ve sanayileşmiş ülke ve ihracatçısı olmasında eğitim sisteminin önemli payı olduğu söylenebilir.

Ancak, zaman içinde fabrika eğitim sisteminin zararları iyice belirgin hale geldi. Sistem iyi eğitilmiş “kullar” yetiştiriyordu; yaratıcılıkları ve bireysellikleri törpülenmiş, Alman devletine ve devletin koyduğu hedeflere itaatkâr, devleti sorgulamayan bireyler. Nitekim fabrika eğitim sistemine tepki olarak Finlandiya gibi ülkelerde son yıllarda farklı ve esnekleştirilmiş, bireysel farklılıkları, girişimciliği, önderliği, yaratıcılığı öne çıkartan eğitim sistemi denemeleri yapıldı.

AHİLİĞİN ORTADAN KALKIŞI

İnsan yapısı her sistem zamanla yozlaşır. Ahilik de benzer deneyimi yaşadı. Değişen rekabetçi yapıya uyum sağlayamadı. Ahilik, Alman sosyal devlet anlayışına benzer şekilde, serbest pazar yerine düzenlenmiş (regüle) pazar yapısına sâhipti. Sınai üreticiler, kendi kendilerini düzenliyor, denetliyordu. Fiyatlama ortak yapıyordu. Üretim ölçeği büyüyemiyordu. Sonuçta sanayi devrimi sonrası toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kendisini yenileyemedi.

Bununla birlikte, Ahiliğin ortaya koyduğu toplumsal değerler hala gündemde ve toplumların bu değer ve ilkelere ihtiyacı devam ediyor.

**PRUSYA EĞİTİM SİSTEMİ,
PRUSYA’NIN TÜM ALMANYA’YA HÂKİM OLMASIYLA ALMAN “İMPARATORLUĞU’NUN” DOĞMASINA, SANAYİLEŞMESİ VE AVRUPA’NIN İKİNCİ BÜYÜK EKONOMİSİ HALİNE GELMESİNE VE ARDINDAN DA İKİ DÜNYA SAVAŞINI BAŞLATAN GÜÇ OLMASINA ÖN AYAK OLDU.**